

Ilyen helyzetben és ilyen körülmények között jutott el a békeértékelzet a harmadik hét végén ahhoz, hogy befejezze szervezkedési munkáját és a bizottságokban megkezdjék a békeszerződések tervezeteinek letárgyalását.

A jelek azt mutatják, hogy a béketárgyalások csak nagyon lassan végezhetik el feladataikat. A kelet-európai államok tudják, hogy a népet képviselik és a nép érdekeiért szállnak szóra. Tudják azt, hogy amikor saját népeik érdekeit védik, egyben védik az angol, amerikai, francia és a többi népeket is, mert a békéért, a nyugalmas, tartós békéért és biztonságért szállnak szóra.

1946. augusztus 25.



FIGYELŐ

ALEXANDER FAGYEJEV

A cári Oroszország gyarmatának tekintette a végtelen Szibériát és a Szibériától keletre fekvő, a Csendes-Oceánig húzódó területeket. Az ott lakó, a fejlődésnek kezdetlegesebb fokon álló, apró népeket a gyarmati hódítók örök törvényei szerint tüzzel-vassal irtották és a maradékot lehetetlen alacsony élet-színvonalra szórítva, erejüket messze túlhaladó munkára fogták. Az így gyorsan elnéptelenedő területekre gyarmatosokat küldtek a cári birodalom nyugati tartományaiából. Többnyire parasztokat, akiket az orosz arisztokráciának ropant területmű birtokai nem engedtek földhöz jutni és kinek a lassan fejlődő ipar nem tudott munkát biztosítani. 1903-ban Odesszából ilyen gyarmatosokkal indult egy hajó, hogy a fél világot megkerülve Vladivosztozkba kössön ki, honnét lovaskocsival szállították a gyarmatosokat ezer-kétezer kilométeres távolságokra. Az odesszai gyarmatosokat szállító hajó gyermekeket is vitt magával, az új hazát kereső parasztok gyermekeit. Többek között egy kétéves szőke fiút, Szasát, aki 3 évtizeddel később Alexander Fagyejev néven lett az orosz irodalomnak, a nagy szovjet irodalomnak egyik büszkesége.



Fagyejev a Tajgában, a távolkeleti őserdőben nőtt fel, ahol apja erdőt irtott, utat vágra a gyarmatosok ekéjének. Szasa megismerkedett az őserdő életével, annak állataival és növényeivel és megismerkedett az állatoknál is rosszabb sorban élő gyarmati rabszolgákkal. Az orosz mesékkel egyidejűleg tanulta meg a pusztulásra szánt apró népek meséit és legendáit és egy (a már csak pár száz főből álló) udehe népből származó favágó volt a »szárazdadája, aki feltárta előtte a természet titkait, úgy ahogy azt egy primitív és halálrászánt nép látja.

Szasa 13 esztendő volt, mikor a minden oroszok cária háborút kezdett és az ő apját is fegyverbe szólította. Öt napon át utazott az idősebb Alexander Fagyejev, a favágó, a legközelebbi vasúti állomásig. A nagy útra elkísérte őt Szasa és Szasával együtt az udehe favágó. Szasa szárazdadája, nevelője és barátja. Az idősebb Fagyejevről többé sohasem halott a családja. Nem küldött egyetlen tábori levelezőlapot sem és a kormány sem közölte a családdal az apa halálhírét. Három és fél esztendővel később Szasa Fagyejev is fegyvert fogott. De ő nem a cári hatalom parancsára, hanem a fiatal tanácsköztársaság védelmére, Lenin és Sztalin Vörös Hadseregében. Három esztendőn át harcolt a szibériai partizánok soraiban. Húszesztendő korában parancsnoka volt egy partizánrezneknek.

A polgárháború befejezése után, (hogy a Vörös Hadsereg biztosította a fiatal tanácsköztársaság létét és függetlenségét, legyőzve az orosz fehér gárdistákat és a segítségére siető 14 külállam hadseregét) Alexander Fagyejev az

öreg harcos és fiatal kommunista egy szibériai járás kommunista párt szervezőténak titkára lett. Éveken át dolgozott minden erejének megfeszítésével az újjáépítésen, a polgárháború által rettenetes nyomorba döntött néppel együtt szenvedve, együtt dolgozva és együtt győzedelmeskedve. Az újjáépítés első sikerei után Fagyejevnek végre ideje volt, hogy önmagára gondoljon. A párt parancsára elment tanulni a Don melletti Rosztovba. A középiskolát alig több mint egy esztendő alatt elvégezve, az egyetemre került, az irodalmi fakultásra. Egy, az egyetemi hallgatók által kiadott folyóiratban jelent meg első elbeszélése, a szibériai partizánháború egy epizódjáról. Az elbeszélés, (bár a folyóiratot csak nagyon kevesen olvasták) bizonyos feltűnést keltett. Egy diák-kritikus azt írta Fagyejevről, hogy Gorkijén kívül senki sem szól ma olyan orosz nyelven, mint a rosztovi egyetem fiatal diákja és az egyetem irodalomtanára beküldötte az elbeszélést az egyik moszkvai folyóiratnak. A moszkvai folyóiratnál nem olvasták el azonnal az elbeszélést, de mikor elolvasták, táviratoztak Fagyejevnek, hogy látogasson fel Moszkvába, személyesen akarnak vele megismerkedni. És Fagyejev Moszkvába utazott, tarsolyában egy regény kéziratával. A regény címe »Összeomlás«. (Magyar fordításban Moszkvában »A 19 partizán« címen jelent meg.) Pár héttel azután, hogy a regény Moszkvában, orosz nyelvű napvilágot látott, a Szovjetunió legjelentősebb kritikussai állapították meg, hogy a szovjet irodalom vagy legalább is a szovjet próza új, magasabb fázisába lépett.

A polgárháború alatt megjelent és a polgárháborút ábrázoló regényirodalom bár számtalan, eddig sohasem látott embertípust mutatott be és olyan harcokat ábrázolt, melyekhez hasonlók nem igen ismer a világtörténelem — ez az irodalom mégis bizonyos fokig sematikus volt. A legtöbb fiatal szovjet író úgy ábrázolta a polgárháborút, hogy aki velük van, a szovjet néppel, az feltétlenül jó és igaz ember, annak kizárólag jó tulajdonságai vannak és aki ellenük van, az nem lehet megtévesztett ember, hanem az feltétlenül gonosz ember, aki kivétül minden emberhez méltó tulajdonságból. A polgárháborúnak ez a fekete-fehéren való megfestése érthető és indokolt is volt a harcok idején. De a harcok elmúltával ez a harcok idejét múlt, hisz nem magyarázta meg maradék nélkül a lejátszott eseményeket és nem adott lehetőséget arra, hogy megismerjük belőle a szovjet népet minden erényével együtt és minden, a hosszú elnyomatás következtében kifejlődött hibájával. Az a hatalmas, művészi kép, amit Fagyejev festett egy partizánhadosztály életéről, az életet a valóság sokszáz színében ábrázolja. A hős mellett, aki megértette Lenin és Sztalin szavát, átélte és átérezte a nép szenvedéseit, szervezni és irányítani tudja a nép szabadság-akarátát. Látnuk a néppfigurák széles galériáját, a szibériai intellektuelek, ipari munkások és parasztok nagyszerűen ábrázolt, képviselőit — osztályuk és személyük minden jó és minden rossz tulajdonságával. A szabadság eszméje megsokszorozza a jó tulajdonságokat és pillanatokra megbénítja a rossz tulajdonságokat, melyek azonban élnek és a felszín alatt hatnak, hogy időnként ismét a felszínre kerüljenek. Fagyejev nem hamisítja, nem szépiíti a valóságot. De a valóság mély ismerete derűlátóvá teszi. Tudja, hogy a szabadság eszméi legyőzhetetlenek és tudja, hogy a szabaddá lett ember megváltozik, fejlődik és megváltoztatja a világot, amelyben küzdenie kell. Fagyejev regénye összeomlással végződik. A hősiessen harcoló partizánhadosztály megsemmisítő vereséget szenved. De a nagy művész úgy ábrázolja a vereséget, hogy egy pillanatra sem kételkedhetünk abban, hogy a szabadság hőseinek sírja is tovább terjeszti a szabadság eszméit, amelyek a végső fokon minden erővel és minden ellenséggel szemben győzedelmeskedni fognak. A vereség, az összeomlás csak epizód, de a szabadság eszméje örök és elkerülhetetlen, övé a végső győzelem.

Azok a bírálók, akik Fagyejev könyvétől az egész szovjet próza felemelkedését várták nem csalódtak. Néhány esztendővel az »Összeomlás« megjelenése után már szinte az egész szovjet próza Fagyejev nyomdokain haladt és az ő

hatása alatt születtek meg azok a hatalmas regények, amelyek éppúgy, mint az »Összeomlás« halhatatlan em'elekei a Szovjetunió népe hősiességének és hatalmas bizonyítékai a népből nőtt szovjet irodalom magas fokának.

Az »Összeomlás« hatalmas sikere után Fagyejev egy óriási méretű regényciklus megírásához fogott, melynek első négy kötete »Az utolsó Udene« címen jelent meg. Fagyejev azt a feladatott állította maga elé, hogy megmutassa, miképpen állította meg a Szovjetunió a cárizmus által halálra ítélt apró népek pusztulási folyamatát és miképpen futották be ezek a népek, (hála Leninnek és Sztalinnak) néhány esztendő alatt az utat a nomád élettől a fejlett, nagyiparra épülő kultúréletig, amely utat más népek évezredek alatt tettek meg. A hatalmas méretű mű, mely mikor tető alá kerül bizonyára egyike lesz a világirodalom legnagyobb alkotásainak, — nem készülhetett el, mert — 1941 júliusában a szovjet népnek ismét fegyvert kellett fogni a szabadsága és függetlensége védelmében.

Fagyejev a háború első hónapjait a fronton töltötte. Képtelen vagyok arra, hogy elhallgassak egy epizódot, képtelen vagyok arra, hogy elhallgassam hogyan találkoztam Fagyejevvel a Kalinini-erdőben, egy elhagyott favágóvaskóban. Az első vonaltól mentem gyalogszerrel a hadosztályparancsnokság felé. Fáradtan, piszkosan, éhesen, két nap óta állandóan talpon. Az ösvényeket méter magasan fedte a hó és minden lépés hatalmas erőfeszítést követelt. Nagyon megörültem, mikor egy viskóra bukkantam, ahol legalább pár órára megpihenhetek. A viskó nem volt üres, A padlóra szórt szalmán négyen heverték: szovjet tisztok. Én a közlegény engedélyt kértem, hogy közéjük fekhessek. Az egyik tiszt — hangomat hallva — talpraugrott és még mielőtt megismertem volna, megölelt és megcsókolt. Aztán a szalmán heverve sokáig nagyon sokáig beszélgettünk Fagyejevvel, a tiszttel a gyönyörű multról, a harcok jelenéről és a csodaszép jövőről.



A nagy Honvédő Háború irodalmában Fagyejev ugyanazt a szerepet töltötte be, mint a polgárháborúról szóló irodalomban. Ő írta a nagy Honvédő Háborúról az első hatalmas méretű, minden ízében művészi, a háborút minden oldalról ábrázoló, a szovjet nép hatalmas teljesítményeinek összes forrásait feltáró regényt: »Az ifjú gárdát«. A németek és csatlósaik megszállják az egyik Donyec-vidéki bányavárost. Az államapparátus és a kommunista párt illegálitásban ottmaradt képviselői jórészt áldozatává lesznek a hódítók kegyetlen vérszomjának. De a Szovjetunió kidölt harcosainak helyébe újak lépnek; fiatalok, szinte gyerekek. Fiatal, szinte gyerekek szervezik meg az »ifjú gárdát«, amely irányítja és vezeti a nép ellenállását, amely kapcsolatot tart a partizánokkal és amely megbénítja a hódítók rettenetes erőszak-szervezetének véres munkáját. Az »Ifjú gárdát« a szovjet kritika a nagy orosz irodalom halhatatlan alkotásai mellé állítja. Joggal, Fagyejev egy csepp vízben megmutatja az óceánt, annak minden szépségével, borzalmasságával és törhetetlen erejével.

Fagyejev most 45 esztendő. Két évtized munkájával kitörölhetetlenül beírta nevét a szovjet irodalomba — a világirodalomba. Ha munkáiról beszélünk vele, mindig hangsúlyozza, hogy amit eddig írt, az csak »próbálkozás, — készülődés«. »Mert — mondja ő — a Szovjetunió olyan hatalmasat alkotott, ami messze túlélsz mindenem, amit eddig az emberiség felmutathatott. Ez a hatalmas újszerű állam, joggal megköveteli, hogy írói hozzá méltó alkossanak. A szovjet irodalom pedig, bármily sok értéket adott, még csak árnyéka annak, amit a szovjet valóság nyújt az emberiségnek. Nekünk tehát nincs jogunk azt hinni, hogy már alkottunk valamit, de minden erőnkkel törekedni kell arra, hogy valóban olyat alkossunk, ami méltó az országhoz, amelyben élünk. a népnek, melynek fia vagyunk«.

Illés Béla

A SAJTÓSZABADSÁGRÓL

N. Szergejev

Két év előtt novemberben könyv jelent meg Ausztráliában, címe »A sajtó a társadalmi ellensége«, szerzője pedig A. Mander a híres ausztráliai újságíró, aki már más témákat is feldolgozott és több könyv és füzet szerzője. Könyvére főleg az a körülmény hívta fel a figyelmet, hogy megjelenése után pár órára eltűnt a piacról, felvásárolták az újságvállalatok, amelyeket könyvében leleplez, úgy hogy rögtön második kiadást kellett kiadnia, hogy könyve eljusson az olvasóhoz.

Mander könyve sok igazságot tartalmaz és az igazság hangoztatása abban a társadalomban, ahol ő él, bátor, harcos dolog. Könyve a sajtószabadságról szól, a nyugati típusú sajtószabadságról, amelyről napjainkban annyit írnak és beszélnek különösen épen a nyugati típusú demokrácia előharcosai, akik mindig szeretik hangoztatni, hogy a sajtószabadság egyike a legnagyobb vívmányoknak, olyan eszme, amelyért az egész világnak küzdenie kell és meg kell valósítania. Mander könyve minket különösen azért érdekel, mert meggyőző példákkal világítja meg, milyen is az az úgynevezett sajtószabadság, amely a nyugati, különösen az angolszász sajtót jellemzi, mert bár főleg az ausztráliai sajtóval foglalkozik, de hát a »sajtószabadság« épen olyan Ausztráliában, mint a többi angolszász államban. A könyv csak a polgári sajtó példáit öleli fel, nem foglalkozik a munkássajttal, amely más alapokon nyugszik és amelynek a sajtószabadságát mindig bizonyos rendőrpolitikai előírások, cenzura korlátozzák. A könyv arról ír, hogy a lapok legnagyobb része nagyvállalkozók birtokában van, akik a nyomdákban és kiadvállalatokban kívül bányákat, gyárakat és bankokat is magukénak mondhatnak. Ezek épen olyan makacsul védik sajtóvállalataik tulajdonjogát, mint bank,

vagy bányavállalati részvényeiket és ezeknek védelmében épen a »sajtószabadság« egyik leghatásosabb fegyverük.

A szerző jó ismerője a világsajtónak, a benne uralkodó szokásoknak és erkölcsnek, ennek a hatalmas és bonyolult rendszernek, amellyel megdolgozzák és befolyásolják a világ közvéleményét, évtizedekig maga is újságíró volt. Véleménye a sajtóról, annak szerepéről és módszereiről le-sújtó, megsemmisítő. Így ír pl.:

»A sajtószabadságot általában a demokrácia nagy vívmányai közé sorolják. A sajtószabadság szociális jelentősége sarkelvnek számít, nagy és szent jognak, mindenki jogának. Sajnos ez csak üres szólam, mert a valóságban ilyesmi nem is létezik.«

Vannak természetesen olyanok is, akiknek megvan a sajtószabadságuk. Ezek nem a nyomdászok, akik azt nyomtatják ki, amit elébük tesznek, sem a riporterek, újságírók, szerkesztők és tudósítók, akik csak azt írhatják, amit kenyéradó gazdájuk, a kiadó megenged, vagy előír nekik. A sajtószabadságban csakis és kizárólag ezek a lapkiadók és a hozzájuk tartozó tőkés klikkek részesülnek, ezért sokkal helyesebb volna sajtószabadság helyett a laptulajdonosok szabadságáról beszélni. Erről ezeket írja:

»Ha ezt a kifejezést használnánk általában, úgy sok mindenféle félreértést elkerülhetnénk, ez hozzásegítene minket ahhoz, hogy egyáltalán kiismerjük magunkat a sok hangos frázis között, amelybe az újságokban nap nap után beleütközünk. Ez talán véget vetne annak az állandóan újra és újra hangoztatott »igazság«-nak, hogy a demokratikus civilizációnak fontos és okvetlenül szükséges a »szabadság« szent elvét azok számára érintetlenül fenntartania, akik véletlenül részvényeket örököltek, vagy vásároltak, tekintet nélkül arra, hogy az illetők okosak-e, vagy

buták, jó hazafiak-e, vagy közönséges csalók, vagy pedig olyan emberek, akiknek egyetlen célja a vagyonuk gyarapítása.»

Nagy tőke nélkül nem lehet lapot kiadni. Az ilyesmit csak gazdag emberek engedhetik meg maguknak. Az ausztráliai újságok legnagyobb részét 6 nagyvállalkozó ellenőrzi. Mander részletesen foglalkozik a sajtó és a finánc-tőke kapcsolataival, felhossa, hogy a legnagyobb ausztráliai lapok tulajdonosai egyúttal bankelnökök, főrésztvényesek, gyárigazgatók és trösztvezérek:

»Nem felelne meg a valóságnak, ha feltételeznénk, hogy ezek a nagyiparosok és finánc-tőkés körök közvetlenül irányítják a sajtót. Nekik erre külön megbízottjaik vannak az újságvállalatokban, de csak ritkán kénytelenek nyomást gyakorolni. A sajtóvállalatok vezetői értik gazdáik álláspontját az egyes körökben és természetesen lapjaikban támogatják azokat. A lapvállalatok és a nagy-tőke között nemcsak gazdasági, hanem társaságbeli kapcsolatok is kialakultak. A lapvállalatok kiadóinak azok érdekeit kell lapjaikban képviselniük, akik kereskedelmet, nagyipart, a bankokat és biztosítótársaságokat tartják a kezükben.«

A laptulajdonos szigorú cenzurát gyakorol. Leellenőrzi az egész lapot a vezércikktől kezdve egészen a legjelentéktelenebbnek látszó hírcskéig, vagy hirdetésig:

»A kiadó cenzurája rendszerint töröli mindazt ami a lapban hirdető nagykereskedőt, vagy vállalkozót megharagíthatná... Törli a cenzura mindazokat a híreket, amelyek valamilyen a lapvállalattal kapcsolatos más vállalat részvényeire kellemetlenül hatnak...

A cenzura politikai kérdésekkel is foglalkozik. A politikus beszédeiből akár a legfontosabb részeket is törli, ha azok a lapvállalat, vagy a vele kapcsolatos más vál-

latat érdekeivel ellentétben állanak...«

»A lapot ellenőrző laptulajdonos megadja a lap politikai vonalát, ami annyit jelent, hogy a lap egyik pártot támogatja, a másiknak ártani igyekszik, az egyik politikust felmagasztalja, a másikat meg agyonhallgatja, vagy egyenesen megrágalmazza. Egyik mozgalmat nagy hűhóval propagálja, a másiktól egy szót sem ír, vagy ha ír is, röviden és a lap végén apró betűkkel hozza.«

Ilyen tehát a szent sajtószabadság, amely Mander szerint nem más, mint néhány sajtómágnás joga ahhoz, hogy a sajtót saját belátása szerint magáncélokra kiharcolja.

A közvélemény befolyásolása igen szellemes megoldást nyer. A laptulajdonosok nemcsak a vezércikkekben vagy más cikkekben propagálják a nekik tetsző eszméket, hanem a napihírek magyarázásával is:

»A sajtó átszenteskedve azt állítja, hogy más dolog a véleménynyilvánítás és más az információszolgálat. A tény azonban az, hogy Ausztrália legnagyobb lapjai igen gondosan rostálják, cenzurázzák, átdolgozzák és el is ferdítik szükség esetén a napihíreket csak azért, hogy olvasóik véleményét befolyásolják.«

A könyv szerzője egész csomó példát hoz fel arra nézve, hogy miként befolyásolják a lapok a közvéleményt megfelelően feltálat és átdolgozott napihírekkel. A módszerek meglehetősen változatosak, attól kezdve, hogy egy bizonyos hírrel tendenciós beállításban, szenzációs köntösbe öltöztetve vezetik félre az olvasót egészen az egyes események meghallgatásáig, vagy szándékos elferdítéséig, vagy teljesen légbőlkapott hírek feltálatlásáig.

A laptulajdonosok nagyon jól tudják, hogy az olvasók az igazságot akarják tudni és nem szeretik a hamisjátékot. Ezért van az, hogy mi-

nél hazugabb és minél részrehajlabb egy ujság, annál inkább igyekszik magát becsületesnek és nem részrehajlónak feltüntetni. A legreakciósabb lapok szelvében hosszában hangoztatják, mennyire tisztelik a szociális eszméket, a demokrácia elveit, csküdöznek, hogy nem részrehajlók és tisztelik ellenfeleik politikai elveit. Erről és arról, hogy ezek a lap tulajdonosok hogyan fogják fel a »becsületes játék«-ot Mander így ír:

»Azt hiszik (t. i. a lap tulajdonosok), hogy a cenzura, egyes jelentések elhallgatása, amelyek alkalmasak arra, hogy az olvasót a lap tulajdonos elveivel, vagy érdekeivel ellentétes irányban befolyásolják, összegyegyzethető a »becsületes játék« (fair play) fogalmával. Náluk »becsületes játék« az is, ha hamis híreket hoznak, ha a híreket kedvük szerint »megfésülük«, de egész mondatokat kihagyva meghamisítják a szónok beszédét olyan kijelentéseket tulajdonítván neki, amelyeket soha meg nem tett, vagy ha teljesen hamis híreket hoznak ordító betűkkel a címlapon, hogy azután, ha kell másnap az utolsó oldalon bolhabetűkkel nyomtatva megcáfolják őket. Például:

Állítólag megbeszélések folynak az oroszok és a vatikán között.

London. Amint jelentik a Szovjetunió a Vatikánnal meg egyezést szándékozik kötni. Mértékkadó körökben arról beszélnek, hogy a kreml kormány emlékiratot küldött a pápának... Amint értesültünk az emlékiratban az oroszok közvetlen tárgyalásokat indítványoznak....«

Hogy ki jelenti; kik azok az állítólagos mértékkadó körök és kiktől szerzi a lap az ilyen értesüléseket arról a lap tovább már nem ír, de 3 nap múlva a szenzációs, első lapon ordító hírt az utolsó oldalon apróbetűs két sorban megcáfolja. Ez a »becsületes játék«,

Hogy a lap tulajdonosok hogyan élnek vissza azzal a hatalommal, amelyet a »sajtószabadság« ad a kezükbe, arra nézve a legszembezőkőbb példa az hogy hogyan tudósítottak a polgári lapok 24 éven keresztül a Szovjetunióról:

»Az ujságírás történetében a cenzura legkifejezettebb példája volt az a mód, ahogyan a lap tulajdonosok 24 éven keresztül minden pozitív értékű jelentést agyonhallgattak a Szovjetunióval kapcsolatban, 1917-től egész 1941-ig, tehát még a Szovjetunió szövetségeseink és kétségbeejtő helyzetünkben majdnem egyedüli reménységünk nem lett, ujságjaink vele kapcsolatban csak katasztrófákról, a gyáripar megteremtésének csődjéről és bolondokházára emlékeztető belpolitikáról írtak. Mikor azonban 1942-43-ban az ausztráliaiak többsége megtudta SSSR-ről az igazat, egészen elámult. Félrelökték a cenzurát és maguk a lap tulajdonosok sem tudták többé megakadályozni az SSSR-ről szóló igaz tudósítások leközlését. Így kitudódott, hogy ellentétben az eddigi ipari tehetlenségről szóló hírekkel, Oroszország az ipari fejlődés olyan hallhatalanul gyors ütemét mutatta fel, mint azt eddig a világ egyetlen országa sem. Az »elnyomott« népből, a »hátramaradott rabszolgaságból« lelkes nemzet lett, amely büszkén néz szép jövője felé és hazájáért, ügyéért és társadalni rendjéért melyet maga alapozott meg, hajlandó bármikor életét is feláldozni.«

A sajtó függő helyzete azt is magával hozza, hogy megváltozik a tudósítások jellege. Ha az egyes rovatokat olcsó szenzációkkal tömik tele, semmitégetek fújnak fel, evvel elterelik az olvasó figyelmét fontos, sokszor égető kérdésekről:

»Ha el akarjuk terelni az olvasó figyelmét valami fontos dologról,

természetesen semmiségeket ránkunk elő. Az újságok nagyon jól értenek hozzá, ha el akarják terelni a szociális kérdésekről, hogy olvasóik agyát mással töltsék meg. Nem szabad semmi olyat tálnai az olvasó elő, ami azt gondolkodásra készítetné. Az újdonságok csak felületes érdeklődést válthatnak ki és felületes érzéseket. Ha eseményekkel foglalkozunk úgy inkább a benne szereplő személyekről írunk, mint magukról az eseményekről. Inkább a politikus magánéletéről, szokásairól, családjáról, mint beszédeiről, politikájáról...»

Mander meglehetősen lesújtó véleményt formál a sajtóról, azt a társadalom, a demokrácia el'enségének tekintti. Vannak szerinte természetesen egyes kivételek, főleg a munkássajtóra gondol, de a lapok, főleg a nagy lapvállalatok nagy üzletemberek pinciny csoportjának kezében vannak. Ezek között ha vannak is érdekelentétek, vagy véleménykülönbségek, azonban ezek az alapvető kérdéseket nem érintik, ezekben teljesen egységesek. Ezek az alapvető kérdések pl. az uralkodó rendszer kérdése, amelyben csak a tőkés csoportok kitünően érzik magukat, a királyi ház és az uralkodóosztály tekintélye, a »szabad sajtó« tekintélye, a tőkés beruházások szentsége, a tőke magántulajdonának szentsége. Ezekben a kérdésekben a »szabad sajtó« egységes és mindig minden erejét latbaveti, ha szükség van rá.

Mander gyönyörűen leleplezvé a polgári sajtót, a »sajtószabadság« legendáját, kiutat keres: sajtóbizottságot ajánl, amely biztosítja majd a pontos és tendenciamentes hírközlést, minden párt számára egyforma lehetőségeket terem a sajtóban és felszabadítja a szerkesztőket a lapvállalatok tulajdonságától, de a lapvállalatok tulajdonságát érintetlenül hagyja. Ez természetesen csak utópia, teljesen megvalósíthatatlan naiv tervezetés, de részünkre Mander

adatai fontosak, a leleplezések, amelyekkel leszedte a dicsőnyt a polgári »sajtószabadságról«, nem pedig gyerekes tervezetései holmi sajtóbizottságról, amely majd mindent megold. Mi nagyon jól tudjuk, hogy a sajtó kérdése csak kis része annak a kérdéstömegnek, amelyet csak az elnyomott osztályok teljes felszabadulása oldhat meg.

A SZOVJET GAZDASÁGI RENDSZER FEJLŐDÉSE

Az U. S. S. R. gazdasági rendszerének akadémiai nyílván álló komoly tanulmányozása sajnálatosan ritka jelenség a nyugati országokban. Az egyetemek szláv tanszékei, kevés kivétellel, csak a régi tradíciók hűséges követésével, száraz és természetlen grammatizálással foglalkoznak, a történelemoktatás pedig — ha a tárgy egyáltalán szerepelt a szláv szakok között, sohasem jutott tovább 1917 évnél. Ezen témakönrre vonatkozó korszerű anyag egyáltalán nem volt fellelhető a könyvtárakban. — A kutató intézetek viszont ezt a tárgyat vizsgálódási körükön kívül hagyták. Így nem csodálatos, ha a háború előtti korszakban annyira elburjánzott a Szovjettel kapcsolatos téves felfogás. Az utóbbi időkben már javulás jelei mutatkoznak; a legjobb bizonyíték erre Dr. Bajkov könyve, melyet a kíváló közgazdasági tudós a Gazdasági és szociális kutatások Állami Intézete megbízásából írt (Cambridge-i egyetem kiadása.)

Dr. Bajkov orosz emigráns. Sok éven át Prckopovits egyetemi tanár munkatársa volt, aki a prágai Orosz Közgazdaságtudató Intézet élére állott; ez az intézmény Szovjetellenes kiadványairól közölsmert. Dr. Bajkov a prágai technikai főiskolán is működött, mint lektor. A szerző művének előszavában lefegyverző őszinteséggel bevallja, hogy évek hosszú

során folytatott speciális tanulmányozása rákényszerítette annak felismerésére, hogy az U. S. S. R. közgazdasági eseményeinek és politikájának értékelésében *sem neki, sem kollégáinak nem volt igazuk*. Beismeri, hogy igen gyakran tévedtek és pedig azért, mert ezeket az eseményeket és intézkedéseket izoláltan bírálták el, nem pedig a Szovjet egész közgazdasági életének általános fejlődési folyamataiban belül. Ennek megfelelően jelen tanulmányát történelmi keretbe helyezi, és a Szovjet gazdasági élet vonalvezetésének fontosabb eseményeit négy fő periódusra osztja:

1. Az első korszak a polgárháború befejezéséig tart.

2. A NEP. korszaka.

3. A kiterjedt iparosítás korszaka, 1935-ig.

4. Az az időszak, amelyen a szerző »az ország közgazdaságának és gazdasági rendszerének megjavítására irányuló intenzív erőfeszítés korszakának« jelöl meg. Ezen négy korszak mindegyikében az ipar, mezőgazdaság, munka, kereskedelem, hitel és pénzügy számos szektorának főbb fejlődési mozzanatait rendkívül kimerítően tárgyalja.

Az eredmény: a legösszefoglalóbb és a legjólértésűbb mű, ami eddig a tárgyra vonatkozóan az angol publikum kezébe került. E mű 450 oldala olyan részletekben gazdag, melyekhez eddig az angol olvasó hozzáférni sem juthatott.

Habár a szerző szülőföldjétől a polgárháború korszaka óta távol élt, feladatát egész szokatlan tudományos felszereltséggel oldotta meg. Feltétlen *tárgyilagosságra* való törekvésében saját észrevételeit a minimumra csökkentette. Emiatt a könyv többhelyen annyira adatszerű, hogy az átlag olvasó nem minden kérdésére talál kielégítő választ. Dr. Bajkov például óvatosan nem bocsátkozik bele azokba a vitákba, melyek az első 5 éves terv előestéjén az iparosítási politika körül alakultak ki. Ezekből éppen úgy nem vonja le

aj tanulságokat, mint ahogy az élet-nívó változására vonatkozó itélettől is tartózkodik. A szerző errenézve mégis szükségesnek tartja kiemelni »hogyan radikális fordulatok megváltoztatják a lakosság széles tömegeinek szociális és kulturális életfeltételeit, a tényleges munkabérek egyszerű felsorolása elveszíti minden jelentőségét, mert az élet-nívóban bekövetkezett változás tárgyilagos fokmértékűl ez többé nem szolgálhat«. Vannak azonban olyan kérdések, melyekre a burzsoá közgazdasági szakértők véleménye szerint a szerző tanulmányában nem adott határozott választ és bizonyára vannak a könyvnek olyan részei, ahol kívánatos lett volna az adatok analízisa és általánosítása. Az olvasónak olykor az az érzése, hogy a kép nem elég világos. Ezzel azonban nem állítjuk azt, hogy a könyv megszerkesztésében hiányozna a szerzőből a fontossági és kiválasztási érzék. A gazdasági fejlődés bemutatási módja kétségtelenül rávilágít néhány homályos pontra. Különösen figyelemreméltó az a teljes és világos beszámoló, mely a kulákok ellen hozott intézkedésekre és az 1929—30-as években a kollektivizálási kampányra vonatkozik: ami eddig zavaros volt, itt már gondosan osztályozva kerül szemünk elé. Rendkívül érdekes és meggyőző, ahogyan az 1920-as évek változó agrárpolitikájában a gabona *piaci fölöslegének* döntő fontosságát magyarázza.

A kötetben elszórtan táblázatok formájában a statisztikai adatok gazdag kincsesházát találjuk. Többek között a könyv a bevétel és kivétel fizikai terjedelmét számadatokkal, minden megjegyzés nélkül nyújtja, miközben szuggesztív címként azt olvassuk, hogy a kereskedelmi mérleg az 1930—32-es években az U. S. S. R. javára alakult. A könyv végén 16 oldalas, igen hatásos címjegyzékét találjuk azoknak az orosz forrásmunkáknak, melyek pusztá áttekintése kihangsúlyozza a nyugati orszá-

gok szakkönyvtárszegénységét ezen a fontos területen.

A tudós szerző összegezi végül a háború előtti tizenkét esztendő ipari erőfeszítéseinek eredményeit és óvatosan leszögezi, hogy

»a Szovjet az ipari vonalvezetésnek teljesen kielégítő munkarendszerét teremtette meg, a hiányok és nehézségek ellenére is.

A végső következtetéseket levonva, a szerző kifejezi azt a véleményét: »hogy az U. S. S. R.-ben lejátszódó hatalmas fejlődés napjaink közgazdasági és társadalmi problémáinak komoly kutatói számára igen gazdag és tanulságos anyaggal szolgál,

majd így folytatja:

»Az U. S. S. R.-ben az utolsó évtizedben kidolgozott tervgazdálkodási technika valamennyi jelenségének mérlegelése rendkívül hasznos és tanulságos adatokat nyújthat

azon számos elméleti leffogás *revidálására*, mely még mindig áthatja az akadémikus és statisztikai irodalmat.«

Elismeréssel állapíthatjuk meg, hogy dr. Bajkov ma 25 esztendő emigrációs tévelygése után rádöbent arra az igazságra, hogy a politikai elfogultsága és a tudós tárgyilagossága egymással össze nem egyeztethető fogalmak. A fenti idézetek ugyanis világosan bizonyítják, hogy ez a komoly közgazdasági szakember a tények megdönthetetlen erejének hatása alatt mélyen meghajtottta elismerésének zászlaját a szovjet gazdasági rendszer nagyvonalúsága és fejlődésképesége előtt. Hézagpótló műve megérdemelné, hogy jó fordításban a szláv és magyar olvasóközönség számára is hozzáférhetővé tegyék.

Harmos Imre

